

TOPONIMIE LOCALĂ

Prof. MELANIA HANCIU
Prof. IOAN ȘTEFAN HANCIU

Numele de locuri ale unei regiuni oarecare pot fi studiate din diverse puncte de vedere, după preocupările celui care le cercetează. Modul cum iau ele naștere, precum și rolul pe care îl joacă în viața unui popor interesează deopotrivă pe geograf, pe istoric, pe etnograf și pe lingvist. Așa se face c toți acești specialiști s-au simțit și continuă să se simtă atrași de toponimie, în sensul larg al cuvântului.

Geograful vede în numele topice, o adevărată anexă terminologică a disciplinei sale. Și aceasta, nu numai în cazul munților, apelor și al localităților mai puțin importante, despre care este silit să vorbească la tot pasul. D. Pușchilă - "*Observații cu privire la terminologia geografică populară și la toponimie*" (Anuarul de geografie și antropogeografie II, p. 157) constată marea bogăție a vorbirii populare în cuvinte care desemnează noțiuni geografice curente și, în consecință, cere geografilor să țină seamă de ele, utilizându-le în studiile lor, ori de câte ori împrejurările permit. Cât de bogată este limba noastră în astfel de expresii arată T. Porucic - "Lexiconul termenilor entropici din limba română", 1931. Datorită acestor legături atât de directe dintre toponimie și geografie, nu trebuie să ne surprindă constatarea că primele manifestări oarecum științifice în domeniul care ne interesează vin de la geografi, adică de la Societatea Geografică Română, fondată în 1875 care, încă din 1882 a hotărât culegerea și publicarea întregului tezaur toponomic al României din acea vreme, mai întâi sub forma unor dicționare geografice județene (32 în total), din care a rezultat apoi Marele Dicționar Geografic al României, 5 volume, București 1898-1902.

Dacă geografii s-au interesat de numele topice oarecum prin forța împrejurărilor, ca de un fapt pe care nu-l puteau evita în cercetările lor, istoricii au înțeles de timpuriu ce folos mare pot trage, pentru luminarea unor epoci obscure, sau a unor detalii nebănuite din vremurile îndepărtate, exploatând cum se cuvine numele de locuri. Căci toponimia poate fi socotită drept istoria nescrisă a unui popor, o adevărată arhivă, unde se păstrează amintirea atâtor evenimente, întâmplări și fapte mai mult sau mai puțin vechi sau importante, care s-au petrecut de-a lungul timpurilor și au impresionat într-un chip oarecare sufletul popular. Tot felul de momente din viața unei colectivități umane: istorice, sociale, economice, politice, psihologice găsim ecou, adesea foarte prelungit, uneori permanent și definitiv în toponimie. Dacă, de pildă, românii au venit, fie și numai trecător, în atingere cu reprezentanți de-ai unor popoare străine, locurile pe unde au hălăduit ori s-au așezat aceștia au fost, de mai multe ori, botezate cu numele etnice respective, pe care le păstrează astfel, pentru vreme îndelungată sau chiar pentru totdeauna, amintirea. La fel s-a întâmplat, în numeroase cazuri, cu numele unui întemeietor sau proprietar de sat ori unui alt personaj care a jucat un rol în istoria modestă a satului. Altădată au intervenit schimbări profunde în raporturile de proprietate, foarte des ca urmare a unor acte abuzive din partea puternicilor zilei. Cele două (sau mai multe) subdiviziuni ale moșiei împărțite (și, implicit, ale satului corespunzător) adaugă la vechiul nume (unic dintr-un început) pe acelea ale noilor proprietari, spre a le deosebi astfel una de alta și totodată spre a conserva pentru

generațiile viitoare amintirea abuzului, devenit cu timpul act juridic. În sfârșit, fapte de mică importanță dacă le judecăm absolut sau dintr-un punct de vedere mai general, dar impresionante pentru oamenii din partea locului, precum o nenorocire, o ceartă cu urmări tragice au contribuit de asemenea la îmbogățirea și variația nomenclurii topice românești. Cu mult mai importante decât evenimentele de felul celor menționate este ocuparea unui anumit teritoriu, pentru vreme îndelungată, de mai multe popoare, simultan sau rând pe rând. Prezența fiecăreia dintre ele se trădează prin numirile pe care le-au primit diverse locuri din regiunea de discuție. Faptul a fost constatat de timpuriu și utilizat ca un mijloc de prim rang pentru lămurirea raporturilor etnologice din epoci îndepărtate asupra cărora dispunem de izvoare istorice prea sărace sau nesigure. În această privință, nu toate toponimicele reprezintă argumente deopotrivă de puternice. Se poate stabili o adevărată ierarhie, după natura material a locului denumit. Cele mai vechi, ca fiind mai rezistente, sunt numele masivelor muntoase și ale apelor mari cunoscute, de toate popoarele prin teritoriile cărora își întind ramificațiile. Tot așa trebuie considerate ca având o vechime și, deci, o importanță mai mare, în comparație cu ale așezărilor umane, numele câmpiilor și, în general, acelea ale accidentelor solului.

La noi, în Transilvania, maghiarii au ocupat la început și, deci, au dat nume din lumea lor locurilor joase, cu poziție oarecum centrală, ușor accesibile pentru ei, iar populația băștinașă românească a trebuit să se retragă în ținuturi mai depărtate și de obicei, cu o altitudine mai mare. Conviețuirea pe același teritoriu a mai multor neamuri de oameni duce la rezultate foarte interesante pentru toponimie. Dacă simbioza durează vreme îndelungată, se ajunge la bilingvism: locuitorii regiunii respective vorbesc adesea, afară de graiul lor matern și pe acela sau pe acelea ale popoarelor cu care trăiesc la un loc. Acesta a fost cazul românilor și sclavilor pe cea mai mare parte a teritoriului lingvistic

românesc actual, apoi al românilor și maghiarilor în multe dintre ținuturile transilvane. Urmarea, din punct de vedere toponimic, este amestecul numelor de origine diferită, cu predominarea unora sau a altora, după raportul de forță numerică sau politică dintre populațiile conviețuitoare. Fenomenul cel mai obișnuit este traducerea numirilor dintr-un idiom în altul, traducerea adevărată ori simplă adaptare semantică a numelui străin la sistemul limbii materne proprii.

La noi, toponimia daco-românească a fost, din punct de vedere istoric, studiată multă vreme cu scopul aproape exclusiv de a dovedi persistența elementului romanic în Dacia, după ce această provincie a fost părăsită de către Aurelian. Cu trecerea vremii, și-a făcut tot mai mult loc convingerea, impusă de fapte, că toponimia nu mai poate fi utilizată ca argument suprem în sprijinul sau împotriva unor teze istorice de felul celor menționate. Condițiile de viață ale strămoșilor noștri imediat după părăsirea Daciei de către Aurelian, și multe secole mai târziu, nu permiteau păstrarea unui prea mare număr de toponimice latinești sau băștinașe. Perindarea atâtor popoare prin ținuturile de la nordul Dunării, trebuia în mod inevitabil, să ducă la o transformare profundă a celei mai mari părți din nomenclura geografică. Cazul cel mai elocvent ni-l oferă toponimia de origine slavă pe care o întâlnim pretutindeni, indiferent de așezarea geografică a provinciilor românești și de natura fizică a locurilor respective. Numirile topice slave sunt extrem de numeroase la noi. La venirea ungarilor, românii erau coborâți în văile Transilvaniei și erau de pe atunci în majoritate căci anonimul notar al regelui Bela îi amintește mai întâi pe români: "Blasii et slavi" (Loc. Cit. p. 266).

Înainte de 1918, toponimia românească a fost puțin studiată. Cu rare excepții, cei care au luat-o în considerație n-avea nici pe departe pregătirea trebuincioasă pentru a lucra într-un domeniu atât de dificil ca acesta. Singura lucrare cu adevărat serioasă a fost a lui Ov. Densușianu "Urme vechi de limbă în

toponimia românească "- publicată în Anuarul Seminarului de Istoria Limbei și Literaturii române, București, 1898. Pot fi puse alături de ea studiile mai modeste ale elevilor lui Densușianu (G. Giulea și D. Pușchil) apărute în Anuarul de Geografie și Antropologie I și II. În schimb după 1918, cercetărilor de acest fel se înmulțesc și se îmbunătățesc considerabil, așa că astăzi problemele fundamentale, precum și o bună parte din materialul toponimic pot fi socotite

ca asigurate din punct de vedere al soluțiilor și al explicațiilor care s-au dat. Merite mari și-au câștigat mai ales lingviștii clujeni, în frunte cu V. Bogrea, N. Drăganu, G. Kisch, St. Pașca și E. Petrovici, iar dintre străini, G. Weigant. Un aport deosebit a avut Iorgu Iordan, care prin lucrarea sa "Toponimia românească", apărută în Editura Academiei, București, 1963, a deschis o eră nouă în cercetarea acestui domeniu în țara noastră.

La mare preț !

■ *cel mai mare, cea mai mare . . .*

Perlă

Cea mai mare perlă albă din lume "răspunde" la numele *Laotse*, cântărește 6,37 kg, măsoară 24 cm în lungime și 14 cm în diametrul transversal, iar valoarea ei este estimată la 32,64 milioane dolari.

Cea mai mare perlă neagră, descoperită la 26 ianuarie 1984, în golful Namarai (insula Fuji), prezintă un diametru de 18,1 mm.

Opal

Olympic Australis, cel mai mare opal aparținând varietății galben-portocaliu, cântărește 6,48 kg, însumează 17.700 carate și valorează 1,8 milioane dolari.

Un senzațional opal negru, cu desen verde-albastru, unic în felul său, a fost descoperit în ianuarie 1989, la Lughtning Ridge (Australia). Botezat *Pacific*, el își lăfăie de atunci uimitoarea amploare de 76 X 50 X 16 cm într-o expoziție itinerantă panaustraliană.

Topaz

La capitoul topaze, titlul de cel mai mare exemplar aparține *Printesei braziliene*, cu ale sale 21.325 carate și 221 de fațete, șlefuită dintr-un cristal de 34 kg și prețuită la 1,066 milioane dolari. Piatra, de un splendid albastru deschis, este păstrată la Muzeul American de Istorie Naturală din New York.

Pepită

Cea mai mare pepită auriferă este *The Welcome Stranger*, conținând 69,912 kg aur pur, dintr-un total de 70,915 kg.

Safir

Safirul poate prezenta orice culoare, cu excepția celei roșii. Cel mai mare exemplar de safir, totalizând 2.302 carate, a fost descoperit în anul 1935, la Anakie (Queensland, Australia), din el realizându-se un mic bust al lui Abraham Lincoln. În anul 1966 a fost găsit, la Magok, în Birmania, un safir uriaș, în formă de stea, cântărind 63.000 carate.